

4. Horbachova, O. YU. (2011). *Simeyne vykhovannya yak chynnyk formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy doshkil'nyka* [Family education as a factor in the formation of value orientations of preschoolers]. Problemy suchasnoyi psikhoholohiyi : zb. nauk. pr. Kam"yanets'-Podil's'koho nats. un-tu imeni Ivana Ohiyenka. Kam"yanets'-Podil's'kyy. № 12. 250–259.

5. Krasin, S. A. (2020). *Formuvannya hotovnosti do usvidomlenoho bat'kivstva studentiv zakladiv vyshchoyi osvity* [Formation of readiness for conscious parenting of students of higher education institutions]. Dys. ... kand. ped. nauk. Kharkiv. 259.

6. Makarenko, A.S. (1972). *Knyha dlya bat'kiv* [A book for parents]. K. : Rad. shk. 260.

7. Ovcharova, R. V. (2006). *Roditel'stvo kak psikhologicheskii fenomen* [Parenthood as a psychological phenomenon]: ucheb. posobiye. M.: Moskovskiy psikhologo-sotsial'nyy institut, 496.

8. Ostrovs'ka, N. O. (2015). *Usvidomlene bat'kivstvo molodi yak osnova harmoniynoho rozvytku dytyny v sim'yi* [Conscious parenting of young people as the basis of harmonious development of the child in the family]. Zbirnyk naukovykh prats' Khmel'nyts'koho instytutu sotsial'nykh tekhnolohiy Universytetu «Ukrayina». Vyp 10. 56–58.

9. Ostrovs'ka, N. *Formuvannya usvidomlenoho bat'kivstva molodi: istoryko-filosofs'kyi aspekt* [Formation of conscious parenthood of youth: historical and philosophical aspect]. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya «Pedagogika, sotsial'na robota» Vypusk 21. 140-142.

10. Slyusar, L.I. (2016). *Bat'kivstvo u systemi vidnosyn instytutu sim'yi: suchasni transformatsiyi, yikh prychny ta naslidky* [Fatherhood in the system of relations of the family institution: modern transformations, their causes and consequences]. Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika № 2 (27). 26–38.

11. Shcherbakov, A. V. (2014). *Roditel'skiye roli kak determinanty formirovaniya lichnosti v kontekste psikhologicheskoy gotovnosti k roditel'stvu u studentok vuza* [Parental roles as determinants of personality formation in the context of psychological readiness for

parenthood among university students]: diss. ... kand. psikhol. nauk. Novgorod. 258.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Закарпатсько угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного спрямування.

ОРОС Ільдіко Імріївна – доктор філософії, доцент, президент Закарпатсько угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного спрямування.

ЧИЧУК Антоніна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Закарпатсько угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного спрямування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BIDA Olena Anatoliivna – Doctor of ped. Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of the Ferenc Rakoci II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

OROS Idiko Imrievna – Doctor of Philosophy, Rector of the Ferenc Rakoti II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

CHYCHU Antonina Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Department of Pedagogy and Psychology of the Ferenc Rakoci II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2022 р.

УДК 373.5.091.26

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-11-18

ЗЕЛЕНСЬКА Людмила Дмитрівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3324-5173>

e-mail: zelenskaya_ludmila@ukr.net

МИХАЙЛЕНКО Марія Олександрівна –

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8564-6841>

e-mail: m19m10a2000@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Упровадження

Концептуальних засад реформування середньої освіти в Україні (2016 р.) спричинило суттєві

зміни в організації освітнього процесу на всіх її ланках, що знаходять відображення в новому змісті освіти, який заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості дитини; використанні активних й інтерактивних методів і технологій навчання, що ґрунтуються на принципах педагогіки партнерства; забезпеченні наскрізного процесу виховання як першооснови формування цінностей; урізноманітненні способів оцінювання школярів, зокрема поширенні формувального оцінювання, яке покликане допомогти учню «навчатися вчитися», сформувати якісно нову культуру навчання.

Остання новація знайшла законодавче закріплення в низці нормативних документів, зокрема законах України «Про освіту» (2017 р., ст. 53) [5], «Про повну загальну середню освіту» (2020, ст. 17) [6], наказі МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти» (2021 р.) [9], «Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» (2021 р.) [15], Методичних рекомендаціях щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі /5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» (2021 р.) [8], які унормовують право кожного учня на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання. За таких обставин контроль-оцінювальна діяльність, як елемент навчальної діяльності, набуває полісуб'єктного характеру, а формувальне оцінювання позиціонується як інтерактивне оцінювання прогресу кожного учня, що дає змогу вчителю визначити його потреби та відповідно адаптувати процес навчання (Лист МОН від 23.08.2017 №1/9-450).

Зазначене вище продукує потребу оволодіння педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти методологією формувального оцінювання, інструментами й техніками його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що національний науковий простір презентований окремими публікаціями щодо теоретичних і прикладних аспектів організації формувального оцінювання здобувачів освіти різних рівнів: питання формувального оцінювання в освітньому процесі початкової школи розкрили Н. Ларіоною, Н. Стрельцовою [17], О. Фідкевич [16], О. Поляковою [13]; використання методів формувального оцінювання в реалізації програми Intel «Шлях до успіху» схарактеризувала Н. Дементівська [3];

рекомендації щодо розроблення основних видів і методів «оцінювання для навчання» в практиці професійної освіти презентували О. Щербак, Н. Софій, Б. Бович [18]. Окремий кластер становлять наукові праці, які розкривають досвід європейських країн щодо організації формувального оцінювання в закладах загальної середньої освіти, підготовлені Дж. Вілмут [1; 2], О. Локшиною [7], М. Сачок [14] та ін.

Утім, педагогічний інструментарій організації формувального оцінювання учнів базової школи в умовах її переходу на рейки НУШ розкритий фрагментарно.

Мета статті – схарактеризувати суть, особливості, техніки організації формувального оцінювання учнів базової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В аспекті досліджуваної проблеми привертає увагу той факт, що в зарубіжній педагогічній думці досі немає єдиного, універсального тлумачення терміна «оцінювання». Найбільш усталеним є визначення цього феномену новозеландським ученим Е. Бібі: «...оцінювання – систематичне збирання й тлумачення фактів, за якими йде наступний етап – судження про їх цінність і відповідне планування подальших дій» [7, с. 211]. Водночас ще на початку 80-х років ХХ століття дослідник Е. Стоунс у своїх наукових працях наголошував на тому, що оцінювання – це структурний елемент системи навчання, який має тісний зв'язок як з елементами цієї системи, так і з завданнями процесу навчання, зосереджує увагу на «неперервності» оцінювання, а саме на оцінюванні, яке контролює навчання й забезпечує зворотний зв'язок учителя з учнями в процесі вивчення матеріалу. Отже, оцінювання безпосередньо пов'язане із завданнями навчання [17, с. 7]. У 2000 році британський педагог А. Келлі довів об'єктивний зв'язок між оцінюванням і результатами навчання: від вибору технологій оцінювання залежить той комплекс знань, умінь, навичок і цінностей, які опанує учень у процесі навчання [14, с. 30].

Наголосимо, що на початку 2000-х років європейські вчені Т. Келлаган і В. Гріні запропонували власне трактування цього терміна: «Оцінювання – будь-яка процедура або діяльність, яка застосовується з метою збирання інформації щодо знань, умінь, ставлень учня або групи учнів» [17, с. 7].

У національній освітній практиці відповідно до методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, затверджених МОН України в 2021 році, оцінювання позиціонується як процес отримання даних про стан сформованості результатів навчання учнів, аналізу цих даних і

формування на їх основі суджень про об'єкт, який оцінюють. Метою оцінювання є створення сприятливих умов для розвитку талантів і здібностей кожного учня/учениці, формування в нього/неї компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових й індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, а також визначення якості освітнього процесу й пошук шляхів підвищення його ефективності» [9].

В Україні на рівні базової середньої освіти нормативними документами [4; 5; 6; 8] визначено такі види оцінювання: поточне формувальне та підсумкове (семестрове, річне) оцінювання. Поточне формувальне оцінювання здійснюється з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання ставить за мету отримати дані про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [8]. Отже, у першому випадку йдеться про оцінювання для навчання, а у другому – про оцінювання результатів навчання. Різниця полягає в тому, що перше – це сумативне оцінювання, друге – формувальне, спрямоване на поліпшення навчання [8].

Педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання результатів навчання з окремих предметів/інтегрованих курсів. Мета такої системи оцінювання – допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання [8].

Зважаючи на функції (діагностична, коригувальна, прогностична, навчальна, розвивальна, виховна, мотивувальна, управлінська) оцінювання, останнє має відповідати таким вимогам:

- бути справедливим, об'єктивним, незалежним;
- постійним, системним, послідовним;
- зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння, а також передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання;
- передбачати активну участь учнів в оцінюванні, зворотній зв'язок, спиратися на само- та взаємооцінювання;
- використовувати різноманітні методи й інструменти оцінювання;
- базуватися на цілях навчання і критеріях їх досягнення;
- брати до уваги рівень дотримання учнями принципів доброчесності;

- враховувати вік й індивідуальні особливості учнів [17, с. 34].

Не менш важливим є врахування етичних принципів оцінювання, які є складником загальних вимог:

- оцінювання має бути правдивим, заохочувальним, простим, різнобічним, таким, що розширює можливості учнів, враховує особливості усіх освітніх галузей;
 - під час оцінювання учні мають усвідомлювати себе суб'єктами навчання.
- Ураховуючи ці вимоги, для здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів базової школи учителю доцільно послуговуватися такими категоріями критеріїв:
- розв'язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;
 - комунікація, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
 - планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;
 - рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності [8].

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання заклад освіти може застосовувати Орієнтовну рамку оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий) або на її основі розробити власні критерії та шкалу оцінювання [8].

Закріплена українським законодавством система оцінювання в закладах загальної середньої освіти, зокрема на рівні базової школи, особливу увагу акцентує на важливості широкого впровадження формуального оцінювання здобувачів. Спираючись на підходи до тлумачення поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуві, Б. Беллом, П. Блеком, українська дослідниця О. Локшина запропонувала таке його визначення: «... формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» [7, с. 223-224].

Відповідно до методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання, затвердженого в 2021 році, «формувальне оцінювання має бути спрямоване на з'ясування індивідуальних проблем в опануванні учнем програмовим матеріалом та запобігання утруднень на подальших етапах навчання» [9].

Отже, мета формуального оцінювання полягає в оптимізації й покращенні процесу навчання. Учитель отримує інформацію, щоб скорегувати перебіг навчання, розвинути в учнів активну позицію до процесу навчання,

упевненість у собі, здатність брати на себе відповідальність за результати навчання. Якщо для здійснення сумативного (підсумкового) оцінювання вчитель послуговується запитаннями: «Що учні знають і вміють? Чого не знають/не вміють?», то в процесі організації формувального оцінювання здійснює пошук відповіді на запитання: «Що можемо покращити в когнітивній, емоційній і соціальній сферах учня?».

На сьогодні в європейських країнах спостерігається стійка тенденція до впровадження формувального оцінювання в освітню практику на засадах конструктивістського концепту, сутнісними характеристиками якого є:

- розуміння формувального оцінювання як інтерактивного оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів та відповідно адаптовувати процес навчання;
- інтегрування формувального оцінювання в усі навчальні ситуації;
- використання розмаїття оцінних технологій для збирання інформації;
- регулювання процесу навчання як результату поєднання зворотного зв'язку й адаптації навчання;
- активне залучення учня до формувального оцінювання;
- диференціація навчання та, певною мірою, його цілей;
- отримання вигоди не лише учнями, які оцінюються зараз, а й тими, кого оцінюватимуть у майбутньому, оскільки у такий спосіб відбувається вдосконалення освітнього процесу та змісту освіти [17, с. 9].

З метою впровадження й ефективного застосування поточного формувального оцінювання в освітню практику закладів загальної середньої освіти на рівні базової школи МОН України рекомендовано на початку навчального року керівникам закладів разом із педагогічними працівниками установити загальні правила й процедури оцінювання навчальних досягнень учнів, які ґрунтуються на зазначених вище принципах і цінностях. Для цього послуговуються таким алгоритмом дій:

Крок 1. На педагогічній раді педагогічні працівники знайомляться з національною шкалою та критеріями оцінювання, очікуваними результатами навчання, які визначені в узагальненому вигляді у рекомендованій формі Свідоцтва досягнень, а в більш розгорнутому вигляді - в освітніх та модельних (авторських) навчальних програмах.

Крок 2. У межах кожного навчального предмета вчитель формулює конкретні цілі і результати навчання. Результати, яких мають

досягти учні по завершенні навчального року, доцільно розбити на більш короткі періоди, зокрема за темами. На початку вивчення предмету/теми учнів і батьків інформують про результати навчання через роздатковий матеріал, повідомляють усно, розміщують на сайті або в інший спосіб.

Крок 3. Для кожного навчального предмета (інтегрованого курсу) визначають кількість контрольних точок (з підсумкового оцінювання), а також форми проведення підсумкового оцінювання.

Крок 4. Кожен учитель має право самостійно прийняти рішення, у який спосіб буде фіксувати результати навчання учнів. Це може бути заповнення бланків діагностичних робіт, оцінювання результатів письмової роботи, надання письмового зворотного зв'язку через запис у зошиті учня, збереження роботи в портфоліо тощо.

Крок 5. Учитель самостійно вирішує, як оцінювати поточні письмові роботи учнів, або спирається на шкільні правила про способи надання зворотного зв'язку.

Крок 6. Для здійснення само- та взаємооцінювання розробляється шкала, яка використовується постійно та є зрозумілою учням. Наприклад: «Я досяг /досягла успіху / Я вправляюсь / Мені ще варто попрацювати тощо».

Крок 7. Кожен учитель заздалегідь планує тристоронні зустрічі з учнями та їхніми батьками, про що завчасно інформує батьків.

Крок 8. Кожен учитель планує роботу з учнями щодо визначення власних цілей на певні періоди навчання. Доцільно це робити після проведення діагностичних робіт [17, с. 57].

Реалізація такого алгоритму вимагає врахування відмінностей між традиційним (поточним) і формувальним оцінюванням. Для формувального оцінювання характерні:

- зміна суб'єкта оцінювання (у формувальному оцінюванні учитель не є єдиним суб'єктом оцінювання, він організовує само- та взаємооцінювання);
- зміна об'єкта оцінювання (традиційне оцінювання ґрунтується на знаннях, уміннях, навичках, формувальне – на суб'єктних надбаннях особистості);
- зміна форми оцінювання (традиційне оцінювання знаходить вираження у бальній формі, формувальне – у вербальній, описовій);
- зміна характеру оцінювання (традиційне – орієнтоване на кінцевий результат, формувальне – на оцінювання процесу навчання; традиційне – це отримання звіту про результати навчання на рівні стандарту, формувальне – індивідуалізоване, визначає поступ учня в досягненні освітніх цілей);

- зміна ієрархії видів контролю (замість підсумкового на перший план виходить оцінювання «тут і зараз», на будь-якому етапі уроку).

Продуктивній організації формуального оцінювання учнів базової школи сприятиме така послідовність дій вчителя:

- Формування об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений на вивчення теми). Основою для вироблення навчальних цілей слугують очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

- Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

- Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Важливо не протиставляти учнів одне одному, акцентувати увагу лише на позитивній динаміці їхніх досягнень. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

- Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям.

- Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів [8].

Варто зауважити, що доцільно враховувати й інші чинники під час організації формуального оцінювання, як-от:

- внутрішня мотивація учнів. Саме мотивація допомагає учням рухатися вперед під час навчального поступу. Якщо вона сформована в учнів, то винагорода за навчання – це насолода від самого процесу. Непересічне значення має і зовнішня мотивація. Наприклад, похвала від учителя або батьків. Тиск на учнів може звести нанівець внутрішню мотивацію;

- можливість вибору. Доцільно давати змогу учням обирати активності, брати участь у встановленні правил, розробляти завдання з подальшим креативним розв'язанням проблем;

- мета навчальної діяльності, яка передбачає досягнення майстерності, а не просто отримання високої оцінки [17, с. 53].

Для визначення навчального поступу учнів, учителі можуть послуговуватися різними техніками формуального оцінювання. Схарактеризуємо окремі з них.

Техніка «Картки для узагальнення матеріалу»: наприкінці уроку вчитель роздає учням картки з двома запитаннями: перелічіть основні ідеї прочитаного/прослуханого тексту (відео, обговорення сьогоденного уроку тощо); що вам не зрозуміло з прочитаного/прослуханого тексту (відео, обговорення сьогоденного уроку тощо)? Запишіть свої запитання. Мета – визначення ступеня розуміння навчального матеріалу [18].

Техніка «Доповніть твердження»: під час уроку вчитель періодично пропонує доповнити твердження і в такий спосіб перевіряє, чи усвідомили учні навчальну інформацію. Наприклад: «Основна ідея – це..., тому що ...» [18].

Техніка «Помилкові твердження»: учитель навмисне оголошує помилкове твердження й просить учнів погодитися з ним або спростувати, аргументуючи відповідь [18].

Техніка «Передай комплімент» доцільна для організації взаємооцінювання учнів у процесі парної або групової роботи. Учитель виказує кожній парі/групі похвалу пояснюючи, за що конкретно цей комплімент отримала особа. Пізніше пропонує учням передати комплімент один одному в парі/групі по колу з відповідним аргументом. Зміни в цій техніці: учитель під час оцінювання звертає увагу на визначені критерії (наприклад, очікувані результати) і пропонує передати комплімент за досягнення їх товаришами, при цьому підкреслює, що ним можна поділитися, якщо однокласник хоча б деякою мірою наблизився до поставленої мети [17, с. 43].

Технікою «Знайди відмінності» послуговуються для самооцінювання/оцінювання вчителем/батьками навчальних досягнень учнів з метою засвідчення прогресу учня у виконанні письмових/графічних робіт, виконаних на початку попереднього й упродовж поточного тижня [17, с. 43].

Техніка «Дві зірки й одне побажання» – застосовується для оцінювання творчих робіт учнів, творів, есе. Учитель пропонує перевірити роботу однокласника. Коли учні коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – «дві зірки» – і на один момент, який потребує доопрацювання – «побажання» [18].

Техніка «Однохвилинне есе» використовується з метою представлення учнями зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ти дізнався

сьогодні? Які питання залишилися для тебе незрозумілими? [18].

Особливе місце серед технік організації формуального оцінювання належить портфоліо. Портфоліо (від італ. portafoglio – «портфель») – збірка робіт учня, яка демонструє його прогрес у навчанні за певний період. Портфоліо дозволяє вчителю проводити комплексне постійне спостереження за процесом мисленнєвої діяльності учня, розвитком його міждисциплінарних умінь, опануванням навичками групової роботи та наполегливістю у досягненні результатів навчання [16, с. 51]. Портфоліо може містити будь-які роботи, за якими можна простежити навчальний поступ учня/учениці: малюнки, письмові роботи, форми самооцінювання, фото, коментарі вчителів, коментарі батьків, результати групової роботи, розробки проєктів тощо. На основі аналізу портфоліо вчитель разом із учнем та батьками може планувати подальший навчальний поступ дитини.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, упровадження формуального оцінювання в практику роботи закладів загальної середньої освіти на рівні базової школи, по-перше, дозволяє забезпечити наступність у видах і методах оцінювання й контролю між початковою й базовою середньою освітою, по-друге – повною мірою реалізувати їх діагностичну, коригувальну, прогностичну, навчальну, розвивальну, виховну, мотивувальну, управлінську функції. Формувальне оцінювання як вид контролю виступає не лише інструментом для вимірювання навчальних досягнень учня, а й засобом для навчання: дозволяє визначити навчальні потреби учня, вчасно виявляти утруднення й запобігати їх нашаруванню, формувати внутрішню мотивацію до навчання, спонукати до самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, саморефлексії, формувати впевненість у собі, запобігати побоюванням помилятися, зміцнювати товариськість і відчуття значимості в колективі. Водночас формувальне оцінювання допомагає вчителю ефективно планувати процес викладання й навчання, передбачати можливості для підтримки учня, надавати йому конструктивні рекомендації щодо шляхів поліпшення результатів навчання, відстежувати прогрес у навчанні, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання. Цьому сприяють техніки формуального оцінювання, як-от: «Картки для узагальнення матеріалу», «Доповни твердження», «Помилкові твердження», «Знайди відмінності», «Дві зірки й одне бажання», «Однохвилинне есе», навчальне портфоліо тощо.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на збір емпіричних даних

щодо готовності вчителів базової школи до впровадження формуального оцінювання в контексті реалізації базових положень концепції НУШ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання : навч. посібн. К. : Майстер-клас, 2007. 48 с.
2. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання : навч. посібн. К. : Майстер-клас, 2007. 170 с.
3. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel "Шлях до успіху". *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2012. № 2. С. 60–69.
4. Державний стандарт базової середньої освіти. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898>. Дата звернення 15.12.2021.
5. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. Дата звернення 15.12.2021.
6. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. Дата звернення 04.11.2021.
7. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). К. : Богданова А.М., 2009. 404 с.
8. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі /5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/83419/ Дата звернення 09.02.2022
9. Наказ МОН України від 13.07.2021 №813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти». URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/83038/#:~:text
10. Основи педагогічного оцінювання. Частина I. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / [Агрусті Г., Артемчук Л. М., Булах І. Є., Вілмут Д., Лукіна Т. О., Мруга М. Р.]. К. : Майстер-клас, 2005. 94 с.
11. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / упорядники : Артемчук Л. М., Булах І. Є., Мруга М. Р. К. : Майстер-клас, 2005. 54 с.
12. Пинская М. А. Формирующее оценивание: оценивание в классе : учебн. пособие. М. : Логос, 2010. 264 с.
13. Полякова О. Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 69–72.
14. Сачок М. В. Американська евалюаційна школа : досвід вирішення соціальних проблем. *Міжнародний науковий форум : соціологія*,

психологія, педагогіка, менеджмент. 2010. Вип. 3. С. 28–41.

15. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Режим доступу: https://rada.info/upload/users_files/41996790/3d22a8652c30feb7ac0fe5771bb9f654.pdf Дата звернення 15.12.2021.

16. Фідкевич О.Л. Навчально-методичний посібник "Нова українська школа: теорія і практика формування оцінювання у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти". Київ : Генеза, 2019. 64 с.

17. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи : навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.

18. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: Навчально-методичний посібник / За наук. ред. О. І. Щербак. ІваноФранківськ: «Лілея НВ», 2014. 136 с.

REFERENS

1. Vilmut, Dzh. (2007). *Vykorystannia portfolio dlia navchannia ta otsiniuvannia* [Using a portfolio for training and assessment] : navch. posibn. K. : Maister-klas.

2. Vilmut, Dzh. (2007). *Otsiniuvannia dlia navchannia* [Assessment for learning] : navch. posib. K. : Maister-klas.

3. Dementiievskia, N. (2012). *Formiuvche otsiniuvannia v kursii doprofilnoi pidhotovky za prohramoiu Intel "Shliakh do uspikhu"* [Formative assessment in the pre-professional training course for the Intel "Path to Success" program]. *Informatyka ta informatsiini tekhnologii v navchalnykh zakladakh*, 60-69.

4. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity* (2018) [State standard of basic secondary education].

5. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* (2017) [Law of Ukraine «On Education»].

6. *Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu»* (2020) [Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education»].

7. Lokshyna, O. I. (2009). *Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu : teoriia i praktyka (druha polovyna XX – pochatok XXI st.)* [The content of school education in the European Union: theory and practice (second half of XX - early XXI century.)]. K. : Bohdanova

8. *Metodychni rekomendatsiakh shchodo osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu u pershomu (adaptivnomu) tsykli /5 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity za Derzhavnym standartom bazovoi serednoi osvity v umovakh realizatsii kontseptsii «Nova ukrainska shkola»* (2021) [Methodical recommendations on the peculiarities of the organization of the educational process in the first (adaptive) cycle / 5 classes of general secondary education institutions according to the State standard of basic secondary education in the implementation of the concept of "New Ukrainian School"].

9. *Nakaz MON Ukrainy vid 13.07.2021 №813 «Pro zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo otsiniuvannia rezultativ navchannia uchniv 1-4 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity» uporiadnyky* (2021) [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 13.07.2021 №813 "On approval of methodological recommendations for assessing the

learning outcomes of students in grades 1-4 of general secondary education"]. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_ovs/83038/#:~:text

10. *Osnovy pedahohichnoho otsiniuvannia* (2005). Chastyna I. Teoriia. Navchalno-metodychni ta informatsiino-dovidkovi materialy dlia pedahohichnykh pratsivnykiv [Fundamentals of pedagogical assessment. Part I. Theory. Educational-methodical and information-reference materials for pedagogical workers] / uporiadnyky :Ahrusti H., Artemchuk L. M., Bulakh I. Ye., Vilmut D., Lukina T. O., Mruha M. R.]. K. : Maister-klas.

11. *Osnovy pedahohichnoho otsiniuvannia* (2005). Chastyna II. Praktyka. Navchalno-metodychni ta informatsiino-dovidkovi materialy dlia pedahohichnykh pratsivnykiv [Fundamentals of pedagogical assessment. Part II. Practice. Educational-methodical and information-reference materials for pedagogical workers] / uporiadnyky : Artemchuk L. M., Bulakh I. Ye., Mruha M. R. K. : Maister-klas.

12. Pynskaia, M. A. (2010). *Formyruushche otsenyvanye: otsenyvanye v klasse* [Formative assessment: classroom assessment] : uchebn. posobyе. M.: Lohos.

13. Poliakova, O. (2013). *Realizatsiia kompetentnisnoho pidkhodu v otsiniuvanii diialnosti vchytelia pochatkovykh klasiv* [Implementation of the competence approach in the assessment of primary school teachers.]. *Ridna shkola*, 69-72.

14. Sachok, M. V. (2010). *Amerykanska evaliuatsiina shkola : dosvid vyrishennia sotsialnykh problem* [American School of Evaluation: Experience in Solving Social Problems.]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum : sotsiolohiia, psykholohiia, pedahohika, menezhment*, 28-41.

15. *Typova osvittia prohrama dlia 5-9 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Typical educational program for 5-9 grades of general secondary education].

16. Fidkevych, O.L. (2019). *Navchalno-metodychnyi posibnyk "Nova ukrainska shkola: teoriia i praktyka formuvannia otsiniuvannia u 1-2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity"* [Educational and methodical manual "New Ukrainian school: theory and practice of formative assessment in 1-2 grades of general secondary education"]. Kyiv : Heneza.

17. *Formuvalne otsiniuvannia v osvitnomu protsesi pochatkovoi shkoly* (2020) [Formative assessment in the educational process of primary school]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Vydannia 2-е, pereroblene ta dopovnene / avtory-ukladachi : N. B. Larionova, N. M. Streltsova. Kharkiv : Drukarnia Madryd.

18. Shcherbak, O. I., Sofii, N. Z., Bovyh, B. Yu (2014). *Teoriia i praktyka otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen* [Theory and practice of assessment of academic achievement]: Navchalno-metodychnyi posibnyk / Za nauk. red. O. I. Shcherbak. IvanoFrankivsk: «Lileia NV».

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЗЕЛЕНСЬКА Людмила Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Наукові інтереси: зміст і напрями впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

МИХАЙЛЕНКО Марія Олександрівна – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квіткі-Оснoв'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Наукові інтереси: види й методи контролю й оцінювання навчальних досягнень школярів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZELENSKA Lyudmila – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: content and directions of implementation of the Concept of implementation of the state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School".

MYKHAILENKO Mariia – candidate of the second (master's) level of higher education at the Faculty Ukrainian Language and Literature named after Hryhorii Kvitka-Osnovianenko, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: types and methods of control and evaluation of students' academic achievements.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2022 р.

УДК 378.013+370.711

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-18-23

ЄВТУХ Микола Борисович –

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6116-4760>

e-mail: pednauk@gmail.com

ЧЕРВІНСЬКА Інна Богданівна –

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти, завідувачка творчої навчально-наукової лабораторії «Гірська школа Українських Карпат» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0745-1413>

e-mail: inna.chervinska@pnu.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ГІРСЬКИХ ШКІЛ РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Професійна діяльність педагога – є надзвичайно багатогранною, оскільки вона охоплює не лише навчально-методичну, організаторську, науково-дослідну роботу, а й виховну, що зумовлює педагогічний вплив на зростаючу особистість.

У зазначеному контексті покликання педагога – не лише збагатити школярів якісними й різноплановими знаннями, сформувати відповідні компетентності, а й допомогти визначитися у багатоаспектному соціокультурному просторі, сформувати світогляд та ціннісні орієнтації.

Аксіологічний підхід у сучасному соціокультурному освітньому просторі набуває особливої актуальності, оскільки відноситься до проблем світоглядного характеру. Адже за умов соціокультурної та освітньої кризи нашого суспільства, ціннісного вакууму та нігілізму наповнення змісту української системи освіти аксіологічною компонентою надзвичайно актуалізується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На необхідності розбудови національної системи освіти на основі пріоритетності формування загальнолюдських, національних і професійних цінностей наголошується як у міжнародних «Педагогічна Конституція Європи» (2013) [9], так і в українських (Закон України «Про освіту» (2017) [5], Закон України «Про вищу освіту» (2014) [4], законодавчих документах, де відзначається важливість забезпечення гуманістично-інноваційної педагогічної освіти.

Здійснений нами контент-аналіз наукового доробку провідних учених засвідчує, що проблеми аксіології та аксіологічного підходу в системі освіти стали предметом наукових розвідок як окремих дослідників, так і наукових шкіл. Зокрема значний внесок у вивчення ціннісної парадигми розвитку освіти зробили С. Анісімов, А. Здравомислов, М. Каган, А. Реан. Теоретичні засади ціннісного підходу в системі освіти визначено у дослідженнях І. Беха, О. Вишневецького, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка, О. Савченко та ін.